

3. Пламенац Джон. Два типи націоналізму / Джон Пламенац // Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – С.634–649.
4. Альтер Петер. Націоналізм: проблема визначення / Петер Альтер // Там само. – С.211–216.
5. Каменка Юджин. Політичний націоналізм: еволюція ідеї / Юджин Каменка // Там само. – С.216–235.
6. Майноуг Кеннет. Анатомія націоналізму / Кеннет Майноуг // Там само. – С.254–282.
7. Шпорлюк Роман. Комунізм і націоналізм / Роман Шпорлюк / пер. з англ. Г. Касьянов. – К.: Основи, 1998. – 479 с.
8. Майноуг Кеннет. Тлумачення націоналізму / Кеннет Майноуг // Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – С.311–333.
9. Лісовий Василь. Націоналізм, нація та національна держава / Василь Лісовий, Олег Проценко // Там само. – С.11–37.
10. Моррас Шарль. Повернення до живих речей / Шарль Моррас // Там само. – С.121–133.
11. Малахов Володимир. Націоналізм як політична ідеологія: Учебное пособие / В. С. Малахов. – М.: КДУ, 2005. – 320 с.
12. Сміт Ентоні Д. Націоналізм та історія / Ентоні Д. Сміт // Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – С.282–292.
13. Андерсон Бенедикт. Уявлена спільнота / Бенедикт Андерсон // Там само. – С.567–580.
14. Сидорина Тетяна. Націоналізм. Теорія і політична історія / Т. Ю. Сидорина, Т. Л. Полянников. – М.: ГУ ВШЭ, 2006. – 356 с.
15. Міхновський Микола. Націоналізм – всесвітня сила / Микола Міхновський // Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – С.159–161.
16. Стефанеску Богдан. Про «хороші» та «погані» націоналізми / Богдан Стефанеску // Там само. – С.704–724.
17. Капустин Борис. Критика політичної філософії: Избранные эссе / Б. Г. Капустин. – М.: Издательский дом «Территория будущего». – 2010. – Серия «Университетская библиотека Александра Погорельского». – 424 с.

References

1. Kas'janov Georgij. «Nacija» i «nacionalizm»: slova i terminy / G. V. Kas'janov // Ukraïns'kyj istorychnyj zhurnal. – 1999. – №2. – S.3–14.
2. Smit Entoni D. Nacionalizm: Teorija, ideologija, istorija / Entoni D. Smit / Per. z anglijs'koj. – K.: «K.I.S.», 2004. – 170 s.
3. Plamenac Dzhon. Dva typu nacionalizmu / Dzhon Plamenac // Nacionalizm: Antologija / Uporjad. O. Procenko, V. Lisovyj. – K.: Smoloskyp, 2000. – S.634–649.
4. Al'ter Peter. Nacionalizm: problema vyznachennja / Peter Al'ter // Tam samo. – S.211–216.
5. Kamenka Judzhyn. Politychnyj nacionalizm: evolucija idei' / Judzhyn Kamenka // Tam samo. – S.216–235.
6. Majnoug Kennet. Anatomija nacionalizmu / Kennet Majnoug // Tam samo. – S.254–282.
7. Shporljuk Roman. Komunizm i nacionalizm / Roman Shporljuk / per. z angl. G. Kas'janov. – K.: Osnovy, 1998. – 479 s.
8. Majnoug Kennet. Tlumachennja nacionalizmu / Kennet Majnoug // Nacionalizm: Antologija / Uporjad. O. Procenko, V. Lisovyj. – K.: Smoloskyp, 2000. – S.311–333.
9. Lisovyj Vasyľ. Nacionalizm, nacija ta nacional'na derzhava / Vasyľ Lisovyj, Oleg Procenko // Tam samo. – S.11–37.
10. Morras Sharl'. Povernennja do zhyvyh rechej / Sharl' Morras // Tam samo. – S.121–133.
11. Malahov Volodimir. Nacionalizm kak politicheskaja ideologija: Uchebnoe posobie / V. S. Malahov. – M.: KDU, 2005. – 320 s.
12. Smit Entoni D. Nacionalizm ta istoryka / Entoni D. Smit // Nacionalizm: Antologija / Uporjad. O. Procenko, V. Lisovyj. – K.: Smoloskyp, 2000. – S.282–292.
13. Anderson Benedykt. Ujavlena spil'nota / Benedykt Anderson // Tam samo. – S.567–580.
14. Sidorina Tetjana. Nacionalizm. Teorii i politicheskaja istorija / T. Ju. Sidorina, T. L. Poljannikov. – M.: GU VShJe, 2006. – 356 s.
15. Mihnovs'kyj Mykola. Nacionalizm – vsesvitnja syla / Mykola Mihnovs'kyj // Nacionalizm: Antologija / Uporjad. O. Procenko, V. Lisovyj. – K.: Smoloskyp, 2000. – S.159–161.

16. Stefanescu Bogdan. Pro «horoshi» ta «pogani» nacionalizmu / Bogdan Stefanescu // Tam samo. – S.704–724.

17. Kapustin Boris. Kritika politicheskoy filosofii: Izbrannye jesse / B. G. Kapustin. – M.: Izdatel'skij dom «Territorija budushhego». – 2010. – Serija «Universitetskaja biblioteka Aleksandra Pogorel'skogo». – 424 s.

Kostuk D. S., postgraduate student, Faculty of History, Taras Shevchenko National university of Kyiv (Ukraine, Kyiv), kostuk.dima93@gmail.com

Nationalism: problem aspects

The article investigates the history of the emergence and introduction of the concept of «nationalism» in the scientific circle. The main theoretical and methodological aspects of the study of nationalism in society are analyzed. The problems associated with the definition and perceptions of nationalism in society are highlighted. The types of nationalism are singled out and considered. The role of nationalism in world history and history of Ukraine is determined. The historical conditions of the development and development of the problem of counteracting nationalism and civil society are revealed.

Keywords: nation, nationalism, liberal nationalism, integral nationalism, French revolution, civil society, national idea.

***

УДК 94(4)«1991/2016»

Ількович В. М.,
аспірантка історичного факультету, Київський
національний університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), vika22ilkovych@gmail.com

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ СПІЛКИ ПОЛЯКІВ УКРАЇНИ У 1991–2016 РОКАХ НА ПРИКЛАДІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Проаналізовано основні напрямки та особливості діяльності польської національно-культурної організації Спілка поляків України у 1991–2016 роках, на прикладі Житомирської обласної організації Спілки. Дослідження ґрунтуються на аналізі відповідності задекларованих статутних напрямків роботи організації відомим заходам, акціям та подіям, які були організовані та проведені відповідною громадською організацією. Оцінюється внесок громадської організації в розбудову українсько-польських міжкультурних взаємин. Основна увага в дослідженні приділяється вивченню питання взаємодії між польською громадою України та українським суспільством, вивченню його участі в житті українського суспільства та характеру міжнаціональних взаємин. Аналіз процесів проводиться в контексті політичних та соціально-економічних трансформацій в Україні у 1991–2016 рр. В процесі дослідження встановлено, що розвиток українсько-польських культурних відносин, відбувався під активним впливом процесів демократизації та лібералізації суспільно-політичного життя як в Україні, так і в Польщі, а окремі події міждержавної взаємодії істотно відображались і в культурному полі. Після виходу України та Польщі з-під впливу радянської ідеології розпочалась нова сторінка українсько-польських міжкультурних взаємин. Значна роль у цих процесах відтепер покладається на громадянське суспільство обох країн. Автором також прослідковуються основні здобутки та значення культурно-просвітницької діяльності Спілки поляків України у Житомирській області України.

Ключові слова: Спілка поляків України, міжкультурна взаємодія, громадська організація, культурно-освітня діяльність, культурний осередок.

Українсько-польські культурні зв'язки формують складну, багатогалузеву систему, яка складається з мови, ідеології, мистецтва, права, етики, науки, релігії, звичаїв, традицій, вірувань, які в свою чергу залежать від стану та характеру різноманітних економічних та географічних факторів на сучасному етапі розвитку Української держави.

Лише при умові, що існує незалежна демократична правова держава може повноцінно реалізовуватись право кожного громадянина до культурного спілкування і взаємодії з представниками інших етносів та культур. Такі взаємодії найчастіше відбуваються завдяки активній підтримці представників громадянського суспільства,

зокрема, діяльності громадських. Створення та виникнення подібних об'єднань та товариств у кінці ХХ ст. було закономірним результатом довготривалого розвитку українсько-польських взаємин у сфері культури.

Традиції та довготривала, часом складна і неоднозначна історія українсько-польських відносин нам добре відомі, однак окрему увагу варто приділити новітньому етапу міжкультурного співробітництва. Значною мірою дана проблематика розглядається в працях вітчизняних вчених-полоністів та дослідників питань міжкультурної взаємодії: О. Калакури, Л. Вахніної, В. Гажамана, Л. Зашкільняка та М. Крикуна. Ці вчені у своїх дослідженнях наводять чимало цінних відомостей про становлення та самоорганізацію польської меншини в Україні [1, с. 266–267].

Отже, мета дослідження – проаналізувати основні напрямки національно-культурного ренесансу польської меншини в Україні у 1991–2016 роках, на прикладі однієї з найбільших організацій – Житомирського обласного відділення Спілки поляків України, як такої, що представляє територію найбільш густонаселеною представниками даної національної меншини.

Незаперечним проявом масового духовного відродження української полонії є регіональна активність меншини, що реалізується в діяльності наявних та створенні нових культурних та національних осередків [2, с. 81]. Отже, в першу чергу, варто зазначити демографічні дані даного питання. Так, під час останнього перепису населення в Україні, поляками записалися 144 тисячі людей. Тут варто наголосити, що поляки є шостою за чисельністю етнічною групою України. Представники польської національної меншини становлять 0,4% і представлені в усіх регіонах України, але традиційним осередком їх розселення залишаються західні регіони України: Житомирщина (3,5%), Хмельниччина (2,4%), Львівщина (1%), Тернопільщина (0,6%). У багатьох областях і районів вони входять до трійки найбільших меншин, а в деяких місцевостях становлять більшість. І хоча кількість поляків в Україні в порівнянні з переписом 1989 року помітно зменшилася (з 219 тис. до 144 у 2001 р., вони і надалі займають домінуюче місце серед іноетнічних груп нашої держави [4, с. 254–255]. Але і перша і друга цифра не показують реальної ситуації, насправді національні спільноти більші, адже і українці і поляки настільки схожі між собою і настільки асимілювалися з місцевим населенням, що їм самим іноді важко визначитися із власною національністю.

Також дається в знаки те, що зараз відбувається процес, коли тисячі українців згадують про своє етнічне коріння. Зокрема, на підставі того щоб отримати «карту поляка» – документ для негромадян Польщі, який надає чимало прав і можливостей на території цієї держави. Україна зі свого боку не заважає етнічним полякам гуртуватися довкола своєї історичної батьківщини.

Окрім цього, розвитку польської громади в Україні сприяють і правові підстави, так статус поляків в Україні задекларований у «Договорі між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво» ратифікованому у 1992 році [4, с. 255]. Договором закріплювалося право поляків в Україні на вивчення і навчання рідною мовою, вільне вживання останньої та розповсюдження;

створення і утримання власних освітніх, культурних, релігійних організацій і товариств, сповідування своєї релігії, встановлення та підтримка контактів між собою як у межах держави проживання, так і поза її межами. Аналогічні права гарантував даний документ і українській меншині у Польщі. Також, законодавчо права національних меншин закріпила Декларація «Про державний суверенітет України», яка гарантувала «всім національностям, що проживають на території республіки, право вільного національно-культурного розвитку». Рубіжне значення мав Закон «Про національні меншини України» (1992 рік), який заклав юридичну базу правових гарантій національним меншинам, у тому числі й полякам [7, с. 241].

Під впливом процесів демократизації та лібералізації в суспільстві та за підтримки Республіки Польща, в Україні, ще напередодні здобуття незалежності з'явилося чимало організацій та спільнот, а вже після 1991 року їх кількість істотно зростає. Так, наразі в Україні активно працюють такі польські громадські організації: Спілка поляків України, Федерація польських організацій в Україні, Об'єднання поляків Житомирщини «Полонія», Національно-культурне товариство «Згода», Польський інститут у Києві, Спілка поляків Донбасу [5, с. 33–35], Товариство польської культури імені Тадеуша Костюшка [2, с. 80–81] тощо.

Однією з таких організацій є і філія Спілки поляків України – Житомирська обласна Спілка поляків України (ЖОСПУ) [3]. Мета і напрямки її діяльності задекларовані у офіційному Статуті організації [6], прийнятому на Другому Конгресі, який відбувся у жовтні 1991 року та зареєстрованому Міністерством юстиції України 16.01.1992 р.

Згідно зі статутом СПУ, головною метою СПУ є національне відродження осіб польського походження, пробудження і розвиток національної самосвідомості, збереження та розвиток польської культури, основних елементів своєї самобутності, мови, традиції та культурної спадщини. Популяризація спільної історії польського та українського народів, зміцнення дружби між поляками та українцями, іншими народами з метою сприяння толерантності та розвитку культурного плюралізму, захист законних інтересів осіб польського походження в Україні, в державних та громадських органах, турбота про задоволення їх потреб, а також, поширення навчання польської мови, сприяння державним органам у відкритті польських шкіл, класів та курсів в т.ч. з залученням викладачів з Республіки Польща, відродження та розвиток польської національної культури в Україні [6, с. 2–3].

Аналізуючи ряд робіт з даної тематики та офіційні інтернет ресурси Житомирської організації СПУ, ми можемо дійти висновку, що впродовж 1991–2016 років дана організація активно та послідовно реалізовувала свої конституційні права та статутні обов'язки. Упродовж зазначеного періоду було реалізовано сотні освітніх, наукових, оздоровчих та патріотичних акцій та заходів. Більшість з них відбувалась на волонтерських засадах, значною мірою коштом польської громади, за підтримки МЗС Польщі та європейських неурядових організацій та фондів. Громадська організація ефективно залучала кошти і гуманітарну допомогу від приватних та корпоративних меценатів.

Діяльність ЖОСПУ охоплює багато сфер, включаючи місцевий економічний розвиток, освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, культуру, права людини та екологію. А серед ключових проєктів є чимало таких, що отримали визнання не тільки польського уряду, а й серед українських органів місцевої влади та інших організацій, що безумовно сприяло українсько-польській консолідації в регіоні та культурному трансферу.

Так, варто згадати створення Польського центру у Житомирі, який використовується з освітньою культурно-просвітницькою метою. Також визначними досягненнями є проведення фестивалів польської культури «Веселка Полісся», науково-практичних міжнародних конференцій «Вклад Житомирської обласної Спілки поляків України у відродження полонійного руху на Житомирщині у 1989–2009 рр.» та «Катинь 1940–2010». Крім цього, чимало уваги було приділено вивченню непростих сторінок українсько-польської історії, проведені дослідження життєвого шляху багатьох визначних діячів польської громади, зокрема, Ігнація Яна Падеревського та Вітольда Лютославського [3].

На теренах Житомирщини засновано декілька мовних центрів, відкрито курси польської мови при загальноосвітніх навчальних закладах та налагоджено співпрацю з провідними закладами вищої освіти в Польщі, на рахунок академічного обміну та інших різноманітних освітніх проєктів для української та польської молоді.

А отже, протягом чверті століття Житомирська обласна Спілка поляків України, відповідно до своїх статутних завдань, створила національне культурне середовище, в якому провідне місце посідають мова, художня культура, різнобічні зв'язки як з українською культурою, так і з культурами Польщі та інших європейських народів.

Окрім того, Житомирській обласній Спілці поляків України вдалося повною мірою втілити найважливіше завдання громадських організацій як таких, а саме: створити сприятливе середовище для самореалізації та духовного збагачення кожного з її членів на користь усього суспільства [3].

Список використаних джерел

1. Гарбарук А. С. Національне відродження та самоорганізація польської меншини в незалежній Україні: історіографічний аспект / А. С. Гарбарук // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2014. – Вип.39. – С.265–269. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_39_53.
2. Гарбарук А. Товариство польської культури імені Тадеуша Костюшка на Волині: визначальні засади організації та функціонування / А. Гарбарук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2013. – Вип.21. – С.80–85. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/5369/1/Garbaruk%20Alyona.pdf>.
3. ГО «Житомирська обласна спілка поляків України» [Електронний ресурс]: [Сайт]. – Режим доступу: <http://zozpu.zhitomir.net/pro-nas/>.
4. Марчук Н. Особливості етнічної самоідентифікації польської етногрупи в умовах національно-культурного відродження України / Н. Марчук // Studia politologica Ucraino-Polona. – 2011. – Вип.1. – С.253–256. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2011_1_38.
5. Медведчук Н. Участь громадських організацій в українсько-польських культурних стосунках: історія і сучасність / Н. Медведчук

// Етнічна історія народів Європи. – 2001. – Вип.11. – С.33–37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2001_11_9.

6. Статут громадської організації «Спілка поляків України» (СПУ): Зареєстровано Міністерством юстиції України 16.01.1992 р. Свідоцтво №27. Перереєстровано 30.10.1992 р. – Київ, 2016. – 10 арк. – Режим доступу: z-p-u.org/wp-content/uploads/2014/05/Статут-СПУ-2016.pdf

7. Стрільчук Л. Польсько-українські міжетнічні стосунки на рівні національних та громадських організацій / Л. Стрільчук // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – 2015. – Т.29–30. – С.240–246. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lppss_2015_29_30_36.

References

1. Harbaruk A. S. Natsional'ne vidrodzhennya ta samoorganizatsiya pol's'koyi menshyny v nezalezhnyi Ukraini: istoriografichnyy aspekt / A. S. Harbaruk // Naukovi pratsi istorychnoho fakul'tetu Zaporiz'koho natsional'noho universytetu. – 2014. – Vyp.39. – S.265–269. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_39_53.
2. Harbaruk A. Tovarystvo pol's'koyi kul'tury imeni Tadeusha Kostyushka na Volyni: vyznachal'ni zasady orhanizatsiyi ta funktsionuvannya / A. Harbaruk // Naukovyy visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. – 2013. – Vyp.21. – S.80–85. – Rezhym dostupu: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/5369/1/Garbaruk%20Alyona.pdf>.
3. HO «Zhytomyr's'ka oblasna spilka polyakiv Ukrayiny» [Elektronnyi resurs]: [Sayt]. – Rezhym dostupu: <http://zozpu.zhitomir.net/pro-nas/>.
4. Marchuk N. Osoblyvosti etnichnoyi samoidentyfikatsiyi pol's'koyi etnogrupy v umovakh natsional'no-kul'turnoho vidrodzhennya Ukrayiny / N. Marchuk // Studia politologica Ucraino-Polona. – 2011. – Vyp.1. – S.253–256. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2011_1_38.
5. Medvedchuk N. Uchast' hromads'kykh orhanizatsiy v ukrayins'ko-pol's'kykh kul'turnykh stosunkakh: istoriya i suchasnist' / N. Medvedchuk // Etnichna istoriya narodiv Yevropy. – 2001. – Vyp.11. – S.33–37. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2001_11_9.
6. Statut hromads'koyi orhanizatsiyi «Spilka polyakiv Ukrayiny» (SPU): Zareyestrovano Ministerstvom yustytisyi Ukrayiny 16.01.1992 r. Svidotstvo №27. Perereyestrovano 30.10.1992 r. – Kyiv, 2016. – 10 ark. – Rezhym dostupu: z-p-u.org/wp-content/uploads/2014/05/Statut-SPU-2016.pdf
7. Stril'chuk L. Pol's'ko-ukrayins'ki mizhetnichni stosunki na rivni natsional'nykh ta hromads'kykh orhanizatsiy / L. Stril'chuk // Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu. – 2015. – T.29–30. – S.240–246. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lppss_2015_29_30_36.

Ilkovich V. M., PhD student, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), vika22ilkovych@gmail.com

Main directions of activity of the «Union of Poles of Ukraine» in 1991–2016 by the example of the Zhytomyr regional organization

The article analyzes main directions and peculiarities of activity of the Polish national-cultural organization «The Union of Poles of Ukraine» in 1991–2016, by the example of Zhytomyr regional organization of the Union. The research is based on the analysis of the compliance of the declared statutory directions of the organization's activities with different events organized and conducted by this public organization. We also try to assess the contribution of a non-governmental organization in building Ukrainian-Polish intercultural relations. Special attention is paid to the issue of interaction between the Polish community of Ukraine and the Ukrainian community, its participation in the Ukrainian society and the nature of interethnic relations. We analyzed the processes in the context of political and socio-economic transformations in Ukraine in 1991–2016. The study found that the development of Ukrainian-Polish cultural relations took place under the influence of democratization and liberalization of socio-political life both in Ukraine and in Poland, and some events of interstate cooperation were also reflected in the cultural field. After the departure of Ukraine and Poland, under the influence of the Soviet ideology, a new page of Ukrainian-Polish intercultural relations began. A significant role in these processes now relies on the civil society of both countries. The author also follows the main achievements and values of the cultural and educational activities of the Union of Poles of Ukraine in the Zhytomyr region of Ukraine.

Keywords: The Union of poles of Ukraine, intercultural interaction, public organization, cultural and educational activities, cultural center.

* * *